№ 54 Ապրիլ 1 (13) 1880 Ապրիլ 1 (13) № 54

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական մտածմունքներ:—Ներքին տեսութիւն. Նամակ Մեծ-Ղարաքիլիսայից: Նամակ Երևանից: Նամակ Մօսկվայից: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: Անգլիա. Աֆղանիստան: Զինուորական թեանչաններ: Նամակ Թիւրքիայից: Նամակ Պարսկաստանից:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏԱԾՄՈՒՆՔՆԵՐ

Անգլիական պարլամենտի վերջին ընտրութիւնները գուշակել են տալիս որ ապագայ պարլամենտի մեծամասնութիւնը բաղկացած կը լինի ազատամիտ կուսակցութեան անդամներից: Այդ կուսակցութեան վերջին ընտրողական յաղթութեան հետ մենք մեր լրագրի արտաքին տեսութեան մէջ կաշխատենք դեռ աւելի մանրամասն կերպով ծանօթացնել մեր ընթերցողներին:

Այժմ միայն այսքան կասենք, որ ինչպէս երևում է անգլիական ազատամիտ կուսակցութեան գլուխը համարվում է այժմ ոչ թէ լորդ Գլադստօն, այլ մարկիզ Հարտինգտօն:

Եթէ ազատամիտ կուսակցութիւնը յաղթող հանդիսանայ պարլամենտում, այսինքն եթէ նա կը կազմի պարլամենտի մեծամասնութիւն,—այժմեան մինիստրութիւնն էլ ստիպված կը լինի իր հրաժարականը տալ և կառավարութիւնը ի հարկէ կը կազմի ազատամիտ կուսակցութեան ներկայացուցիչներից:

Դեռ ընտրութիւնների սկսելու ժամանակ անգլիական ազատամիտ կուսակցութիւնը յայտնել է մարկիզ Հարտինգտօնի բերանով թէ ի՞նչ ուղղութեան պէտք է հետևի նա, եթէ հասնի իշխանութեան:

Մեզ, ի հարկէ, աւելի հետաքրքիր է իմանալ թէ ի՞նչ ուղղութեան կը հետևի ազատամիտ մինիստրութիւնը արտաքին քաղաքականութեան, մանաւանդ արևելեան խնդրի վերաբերութեամբ: Ահա ինչ է յայտնել այդ մասին մարկիզ Հարտինգտօն: Նա յայտնել է, որ ազատամիտ կուսակցութիւնը չի պաշտպանի Թիւրքիային, եթէ Բ. Դուռը հրաժարվի իրագործել արմատական բարենորոգումներ իր պետութեան վարչութեան մէջ և կաշխատի մինչև անգամ ձեռք բերել Եւրոպայի համաձայնութիւնը՝ փոխարինել եւրոպական Թիւրքիայում օսմանեան իշխանութիւնը ուրիշ մի իշխանութեամբ:

Եթէ ազատամիտ կուսակցութիւնը Անգլիայում, կառավարութեան ղեկը իր ձեռքը առնելուց յետոյ, պիտի այդքան մեծ ուշադրութիւն դարձնի եւրոպական Թիւրքիայի վրա, անկասկած նա կը հոգայ և Թիւրքիայի ասիական նահանգների մասին:

Ուրեմն Թիւրքաց հայերի վիճակը կարող է մեծ փոփոխութիւնների ենթարկվել անգլիական կառավարութեան փոխվելով:

Բայց այսու ամենայնիւ Թիւրքաց հայերը պէտք արթուն մնան, պէտք է շատ աշխատեն, պէտք է իրանց ամբողջ եռանդը ցոյց տան և չը պէտք է յանձնեն բաղդի բերմունքին իրանց դրութեան բարւոքման ապագայ վիճակը:

Այն երեք անձինք, որոնք երևի կը լինեն անգլիական կառավարութեան այժմեան ներկայացուցիչներ՝ Հարտինգտօն, Գլադստօն և պահպանողական կուսակցութենից դէպի ազատամիտ կուսակցութիւնը նորերումս անցած լորդ Դէրբի, վաղուց է արդէն յայտնի են որպէս պաշտպաններ Թիւրքահպատակ քրիստոնեաների և նրանք յայտնի են և Թիւրքաց հայերին, որպէս նրանց բարեացակամներ:

Հիմա պէտք է գործ պահանջել Թիւրքաց հայերից, մանաւանդ Կ. Պօլսի ինտելլիգենցիայից:

Եթէ այժմ նրանք չը կարողանան գործել և իրանց ձայնը լսելի անել Եւրոպային և Անգլիային,—այնուհետև կարող է ուշ լինել:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱՅԻՑ

15 մարտի

Մեծ-Ղարաքիլիսի հօգևոր դպրոցի աշակերտներս ցաւոք սրտի կարդացինք «Մշակի» համարներում Վանի մեր սովատանջ եղբայրների աննկարագրելի դրութիւնը, լսեցինք սովամահ եղբայրներիս դառն հառաչանքը, ծանօթացանք ձիւնի տակից արմատներ կրծող որբ և անմեղ մանուկների հետ, որոց թշուառ վիճակը շատ խոր խոցեց մեր սրտերը. և չը կարողացանք դիմանալ նորանց արտասուքներին, իսկոյն մի փոքրիկ ստորագրութիւն բացեցինք մեր աշակերտակից եղբայրների մէջ, և հաւաքեցինք ութը րուբլի, որը ուղարկելով նուիրատուաց ցուցակի հետ, խմբագրութեանդ, խոնարհաբար խնդրում ենք այս մեր մանկական սրտից բղխած փոքրիկ լուման հասցնել Վանի մեր սովատանջ եղբայրներին:—Ահա նուիրատու աշակերտների անունները:

Միլտօն Ջալալեանց 30 կ., Սարգիս Թորոսեանց 20 կ., Աղէքսանդր Խոնդգարեանց 20 կ., Արշակ Աքիմաչեանց 20 կ., Աղէքսանդր Տէր-Եւոսեանց 20 կ., Ներսէս Կողոմանեանց 10 կ., Խաչիկ Ազատեանց 15 կ., Աղէքսանդր Նալբանդեանց 20 կ., Ասատուր Պետրոսեանց 20 կ., Յովհաննէս Ադամալեանց 25 կ., Դաւիթ Առոյեանց 20 կ., Յովակիմ Շարբաթեանց 20 կ., Ս. Բայանդուրեանց (փոստի ծախս և) 40 կ., Մարտիրոս Ազատեանց 20 կ., Աղէքսանդր Ռուստամեանց 20 կ., Գէորգ Շարբաթեանց 20 կ., Գրիգոր Թումանեանց 10 կ., Սարգիս Փիրոյեանց 15 կ., Գէորգ Առոյեանց 15 կ., Աղէքսանդր Առոյեանց 15 կ., Արմենակ Միրզայեանց 20 կ., Ալիբէգ Նաւրեանց 10 կ., Մատթէոս Փալանդուզեանց 10 կ., Բագարատ Միրզայեանց 10 կ., Գրիգոր Յովսէփեանց 5 կ., Լևոն Ամիրբէգեանց 10 կ., Ասատուր Պապօեանց 5 կ., Գէորգ Ժամհարեանց 5 կ., Մնացական Բալոյեանց 5 բ., Խաչատուր Տէր-Սիմէօնեանց 15 կ., Մուշեղ Սիմօնեանց 15 կ., Կիրակոս Ազատեանց 5 կ., Նիկողայոս Քարհանեանց 9 կ., Վախտանգ Ամիրբէգեանց 10 կ., Յովսէփ Շահվէրդեանց 5 կ., Ասատուր Սիմէօնեան 5 կ., Գրիգոր Ժամհարեանց 5 կ., Յոնան Տէր-Սիմէօնեանց 5 կ., Արամ Միրզայեանց 5 կ., Աբրահամ Ազատեանց 5 կ., Ներսէս Նալբանդեանց 5 կ., Երուանդ Նալբանդեանց 5 կ., Լևոն Առաքելեանց 5 կ., Մատթէոս Աքիմաչեանց 5 կ., Աղէքսանդր Ամիրբէգեանց 5 կ., Բագրատ Օթարեանց 5 կ., Շահնազար Ամիրխանեանց 5 կ., Խաչատուր Աստուածատուրեանց 10 կ., Երուանդ Թումանեանց 5 կ., Ասատուր Ջաղացպանեանց 6 կ., Ստեփան Շարբաթեանց 5 կ., Առաքել Տէր-Բաղդասարեանց 40 կ., Մինաս Ռուստամեանց 8 կ.: Մնացած մի քանի աշակերտները վճարել են երկու-երեք-մի կոպէկներ: Ընդամենը ութը րուբլի:

***

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

4 մարտի

Անցեալ տարվայ աշնան վերջերից մինչև այս տարվայ մարտի սկիզբը 12 ներկայացումն է եղել Երևանում. Դորանից երկուսը Սահականուշեան օր. դպրոցի օգտին է եղել, մէկը պ. Գէորգ Սարգսեանի օգտին, մէկը պրոգիմնազիօնի աղքատ աշակերտների, մէկը «Արևելեան Դպրոցասիրաց» օգտին, իսկ ութը Գայանեան օր. դպրոցի օգտին:

Բացի դորանից այդ 12 ներկայացումից եղել է երկուսը ռուսաց լեզուով, տասը՝ հայոց: Հայերէն լեզուով ներկայացրել են «Ոճրագործի ընտանիքը», «Կոտրատած փոստը», «Թուղթ խաղացողի կեանքը», «Շուշանիկը», «Անի քաղաքի աւերումը», «Խաթարալայ», «Քանդած Օջախը», «Արտաշէս և Սաթենիկ», «Ոսկան Պետրովիչը դժոխքում», «Բռնի ամուսնութիւնը» և մի երկու ուրիշ զաւեշտներ: Չեմ յիշում թէ ռուսաց լեզուով ինչ են ներկայացրել:

Ներկայացումներից երկուքին մասնակցել է թեմ. դպրանոցի ուսուցչական խումբը. 6—7 Գայանեան դպրոցի ուսուցչական խումբը: Երկուքին խմբերին օգնել են օրիորդ Խոջամալեանը, օրիորդներ Քալեանները, տիկին Եփիմեա Մատթէոսեանը, օրիորդ փառանձեմ Մելեանը, տիկ. Սարգսեանը ու մի քանի երիտասարդներ: Բացի պ. Գէորգ Սարգսեանից՝ բոլոր մասնակցողները ձրի են աշխատել: Պ. Սարգսեանն էլ իր «բենեֆիսից» ոչինչ օգուտ չը ստացաւ, թէև 75 րուբլի էլ ընծայ ստացաւ ներկայացման օրը:

Թատրոնը չունենալով իր համար կահկարասիներ և զգեստներ, ամեն մի ներկայացման ժամանակ խմբերը ստիպված են լինում մասնաւոր տներից հաւաքել թէ՛ աթոռներ, թէ զարդեր և թէ զգեստներ:

Մի և նոյն ժամանակ խմբի ներկայացուցիչները ստիպված են լինում երեկոները անցացնելով տոմսակները մանածել տանից տուն, խանութից խանութ և զանազան տեղեր՝ վաճառելու համար:

Առաւել դժուարութիւն է լինում այն խմբերին, որոնք Գայանեան դպրոցի օգտին չեն ներկայացնում. Թատրոնը տրվում է սոցա մի երկու կամ երեք կրկնողութեան համար. միւս կրկնութիւնների ժամանակ ստիպված է լինում խումբը մասնաւոր մարդկանց՝ այսինքն, խմբի այս կամ այն անդամի տունը գնալու կրկնութեան համար, որից մեծ վնաս է լինում տան տիրոջը: Ի նկատի ունենալով որ խմբի մեծ մասը հարուստ մարդկերանցից չէ բաղկացած, այլ աղքատ վարժապետներից կամ արհեստաւորներից, որոնք յարմարաւոր բնակարանից էլ զուրկ են, այն ժամանակ պարզ է որ բոլոր ծանրութիւնն ընկնում է խմբի անդամներից երկուսի կամ երեքի վրա, որք եթէ մի ներկայացման ծանրութեանը դիմանում էլ են, միւսներին չը դիմանալով գործը մնում է անորոշ դրութեան մէջ, կամ կիսայի քայքայվում է ընթանում. Այս է պատճառը որ Գայանեան դպրոցի խումբը 7 անգամ ներկայացրած ժամանակ միւս խմբերը հազիւ թէ երկու կամ երեք անգամ կարողանում են ներկայացնել: Բացի սորան՝ միւս խմբերի ներկայացման ծախսը միշտ երկու կամ երեք անգամ շատ է լինում, քան թէ Գայ. դպ. խմբինը, որովհետև միւս խմբերը պարտաւոր են լոկ բեմի համար վճարել 50—70 րուբլի, ներկայացումից ճիշդ հինգ ժամ առաջ, այդքան ևս միւս ծախսերն են լինում, ուրեմն մինչև 120—150 ր. տոմսակ չը լինի վաճառված՝ միւս խմբերը չեն սիրտ անում ներկայացումն սկսել, մինչ Գայ. դպ. խումբը 50—60 կամ 70 րուբլի տոմսակ ևս վաճառած լինի, որով մանր ծախսերը կարող լինի ծածկել, ներկայացումից ետ չի մնայ: Թատրոնի լիքը հաւաքական գումարը լինում է 300—350 ր., երբեմն փոքր ինչ աւելի. ամեն ներկայացման կարելի է ենթադրել որ այդ գումարի կէսը կը հաւաքվի, ուրեմն Գայ. դպրոցի խումբը կէսը հաւաքված ժամանակ կարող է ներկայացնել և օգուտ ստանալ մօտ 100 րուբլի. իսկ միւս խմբերը՝ կէսը ժողոված ժամանակ ևս եթէ ներկայացնեն, ոչինչ օգուտ չեն կարող ստանալ: Այս պատճառաւ պ. Գ. Սարգսեանի բենեֆիսին վաճառվեց մօտ 180 րուբլի տոմսակ, դորանից բեմի ստացաւ 70 րուբլի, մօտ 80 րուբլիի մանր ծախսեր եղան, իրան հազիւ մնաց 30 րուբլի:

Այս տարի Երևանի ժողովուրդը, գլխաւորապէս հայ ժողովուրդը, թատրոնին տուել է մօտ 2600 րուբլի: Ես կարծում եմ որ եթէ թատրոնը մի մշտական խումբ ունենար և մի վարչական ժողով, նախ՝ այդ գումարի կրկնապատիկը կըստանար, երկրորդ՝ ներկայացումներից ժողովուրդը կրկնապատիկ և եռապատիկ մեծ բարոյական օգուտ կը ստանար. երրորդ՝ ուսուցչական խումբը կը կատարէր իր ուղղակի պարտականութիւնը և կը նուիրէր իր դպրոցների յառաջադիմութեանը իր բոլոր ուժերը. չորրորդ՝ խմբերի և ժողովրդի միջից կը վերջանար զանազան սրտամաշ վէճերի առիթը. հինգերորդ՝ թատրոնը իր բուն նպատակին ծառայելուց զատ՝ ազգային դպրոցներին ևս համեմատաբար աւելի մեծ օգուտ կը մատակարարէր: Բայց արդի թատրոնական շէնքը չէ կարող յիշեալ նպատակներին ծառայել, նախ՝ այն պատճառաւ որ շատ փոքր է թէ՛ դահլիճը և թէ բեմը, և այդ պատճառով տոմսակների գները շատ թանգ են նշանակվում և միայն հարուստներին է